

КРИМИНОЛОШКА ОПСЕРВАЦИЈА НА ПОСЛЕДИЦИТЕ ОД ЕВРОПСКАТА МИГРАНТСКА КРИЗА

Доцент проф д-р Елена Максимова

“Универзитет Гоце Делчев”, Правен факултет Штип
Е-маил:elena.ivanova@ugd.edu.mk

Вон.проф д-р Олга Кошевалиска

“Универзитет Гоце Делчев”, Правен факултет Штип
Е-маил:olga.gurkova@ugd.edu.mk

Нас.Вон.проф д-р Лазар Нанев

“Универзитет Гоце Делчев”, Правен факултет Штип
Е-маил:lazar.nanev@ugd.edu.mk

Апстракт

2015 година донесе мигрантска криза во која иако мигрантите претендираа влез во некоја од земјите на Европската Унија, истата не ги заобиколи и земјите кои не се членки на ЕУ а се наоѓаат на европското тло. Конкретно нашата земја согласно местоположбата, се најде како дел од најкористената рута – Западнобалканската рута, за транзит до посакуваната дестинација. Проблемите од кривично правен аспект особено се засилија по затворањето на рутата во март 2016 година, што придонесе за засилување на обидите за нелегален влез, дури и по цена инволвирање во вршење кривични дела. Рутата, се уште остана атрактивна, за разлика од алтернативите кои не се проодни како неа, и иако затворена се користеше илегално. Така и се засилија вршењата на кривичните дела од мигрантите и кон мигрантите, кое пак ги направи жртви и на неколкукратни сериозни повреди на човековите права и слободи. Особено вршењето на делата трговија со луѓе и криумчарење мигранти, како особено потешки и попроблематични за откривање, препознавање и сузбивање. Перманентната анализа на материјата, до денешен датум, е особено потребна заради спречување на исти и слични практики во иднина. Затоа во трудот ќе дадеме краток криминолошки осврт на кривично – правните последици кои ги остави кризата, односно најтешките сторени кривични дела трговија со лица и криумчарење мигранти.

Клучни зборови: *трговија со луѓе, криумчарење мигранти, жртви, руты, статистика*

CRIMINAL OBSERVATION OF THE CONSEQUENCES OF THE EUROPEAN MIGRANT CRISIS

Olga Koshevaliska, PhD

Elena Maksimova, PhD

Lazar Nanev, PhD

Abstract

2015 brought a migrant crisis in which, although migrants aspired to enter one of the countries of the European Union, it did not bypass the non-EU countries that are on European ground. Specifically, our country, having in mind its location, found itself as part of the most used route - the Western Balkans route, for transit to the desired destination. Problems, from a criminal legal point of view, intensified especially after the closure of the route in March 2016, which contributed to the intensification of attempts for illegal entry, even at the cost of involvement in committing crimes. The route still remained attractive, unlike alternatives that are not passable like it, and although closed, it was used illegally. Thus, the the crimes that are done from the migrants and especially towards the migrants, has made them victims of several serious violations of human rights and freedoms. Especially the acts of trafficking in human beings and smuggling of migrants, as particularly severe crimes that are problematic to detect, recognize and suppress. Permanent analysis of the matter, to date, is especially necessary to prevent similar practices in the future. Therefore, in the paper we will give a brief criminological overview of the criminal-legal consequences left by the crisis, ie the most serious crimes committed in the period - trafficking in human beings and smuggling of migrants.

Keywords: *human trafficking, migrant smuggling, victims, routes, statistics*

Вовед

Кривично – правните нус појави и криминалитети коишто се сторени при обидот да се транзитира низ државата, имаат меѓународни размери и ги засегаат не само државите во регионот, туку многу пошироко. Палетата на вакви кривични дела сторени и од мигрантите и кон нив е доста разнолика и широка. Сепак она што изискува проучување и перманентна опсервација се најтешките облици на криминалитети кои во главниот фокус ги имаат мигрантите како жртви. Имено, шверцот со мигранти, како едно од потешките дела кое го повлече мигрантската криза, во себе крие несомнена опасност од кршење на човековите права, и може да биде поврзано со голем број ризици во оваа насока, особено кога станува збор за најранливите категории мигранти. Мигрантите кои се шверцуваат лесно можат да станат жртви на насилство, злоупотреба и експлоатација, особено ако се соочат со насилни шверцери и не се во можност или не сакаат да бараат заштита од државните институции во кои се наоѓаат. Во контекст на шверц, мигрантите можат да бидат жртви на кривични дела како што се изнудување, киднапирање и насилство врз основа

на пол. Покрај тоа, нивните човекови права може да бидат загрозени со мерки за спречување на неправилна миграција, како и строги мерки против шверц на мигранти. Затоа фокусот во трудот го ставаме во оваа насока, која дава слика и на другата страна од монетата, односно покажува како целокупниот труд на ЕУ и земјите од регионот за регулирање на ваквите миграциски текови, всушност се одрази врз самите мигранти.

Мигрантската криза, а особено затворањето на Западнобалканската рута, од кривично – правен аспект, имаа свои криминогени ефектуирања, во нашата земја, регионално, и глобално. Обидите за продолжување на транзитот на мигрантите по оваа рута не згасна со нејзиното затворање. Иако дел од мигрантите се обидуваат да допрат до Европското тло користејќи ја алтернативната Јадранска рута (Грција – Албанија – Косово – Црна Гора, чија географската положба патем воопшто не е наклонета за вакво патување), сепак не успеа да заживее како Балканската рута, па мигрантите продолжија да се обидуваат илегално, самостојно или со помош на криумчари, да транзитираат низ Македонија кон север, а потем кон посакуваната дестинација. Од 2015 година голем број мигранти и бегалци преминаа на Балканот. Бројот беше голем во 2016 година, со благ пад во 2017 година, за повторно да се искачи на високо ниво во 2018 година. Во 2019 година високата бројка се задржа и не се смени во текот на првата половина на 2020 година. Географската локација на Македонија несомнено има огромен придонес за големиот проток на имигранти. Како земја која не е членка на ЕУ, а граничи со членките на ЕУ - Грција на југ и Бугарија на исток, Македонија беше на патот на трасата што ја користеа многу мигранти и бегалци кои бараа да стигнат до земјите од Северна и Западна Европа. А со тоа нашата рамка за борба против криминалитетите кои се јавуваа патем се доведе под сериозен притисок, концептуално и практично, како и во некои други земји во регионот¹.

1. Последиците од мигрантската криза гледано од кривично – правен аспект

Мигрантската криза, во регионот, се покажа дека придонесе кон јавување на две вида на кривични дела поврзани со мигрантите. Во првата група се кривичните дела на нашите државјани извршени кон мигрантите. Во втората група се кривичните дела извршени од мигрантите со неколку подоблици: кривични дела од мигранти сторени кон останати мигранти, кривични дела од мигранти сторени кон наши државјани, потоа кривични дела кои ги вршат дел од мигрантите со цел да им помогнат на нашите, домашните, сторители на кривични дела (како на пример кога се инволвирани во организирана група за

¹ Brunovkis A., Surtees, R., Identifying trafficked migrants and refugees along the Balkan route. Exploring the boundaries of exploitation, vulnerability and risk, [Crime, Law and Social Change](#) volume 72, pages 73-86.

криумчарење), и кривични дела со кои не се нанесува штета на некое лице (пр.фалсификување исправа). Најброни кривични дела вршени во регионот се секако недозволените минувања на државните граници кои ги вршат мигрантите, криумчарењето на мигранти кои го вршат организирани криминални групи во кои често се инволвирани и домашни државјани, како и трговијата со луѓе која пак од своја страна носи тешкотија во однос на докажување и процесуирање воопшто, а со тоа и нејзино внесување во официјалните статистики.

Оваа година, иако се уште не измината, покажа дека проблемот не се редуцира, ниту истиот е ставен под контрола. Мешовитите миграциски текови кои влијаат на целиот регион, доведоа до значителни оперативни предизвици во справувањето со злосторствата што се појавија на патот. Меѓу оние кои патуваат на овие рути, честопати има луѓе од различни профили и со различни потреби. Како што споменавме, многу од нив се шверцовани мигранти кои лесно можат да бидат подложени на разни злоупотреби од организирани криминални структури. Лицата кои настојуваат да влезат во земјата по секоја цена, се доведуваат во опасност да станат жртви на физичко насилство, закани, незаконско лишување од слобода, измама, грабеж и изнуда. Ова се всушност најчестите кривични дела што биле пријавени од мигрантите во граѓански организации во Македонија, но скоро без исклучок мигрантите не одлучуваат да поднесат кривична пријава против сторителите на кривичните дела со цел да избегнат натамошно задржување на територијата на Македонија. Од овие причини, откривање на други кривични дела извршени од шверцери и трговци со луѓе во голем број случаи е ограничено во добивање информации од жртвите кога ќе се открие случај на криумчарење мигранти или потенцијална трговија со нив. Глобалниот извештај на UNODC за трговија со луѓе од 2016 забележува дека многу случаи на трговија со луѓе „започнуваат со луѓе кои сакаат да мигрираат, но нема друга опција освен да се потпираат на некој за кој верува дека ќе ја олесни нивната нередовна миграција во подобар живот“ (UNODC, 2016: 60). Конкретно, Глобалниот извештај забележува дека недостатокот на редовни канали за миграција и семејно обединување не остава друга опција за луѓето кои бегаат од конфликт и прогон, туку да донесат „опасни решенија за миграција“, честопати изложувајќи се на ризик да бидат тргувани и експлоатирани на пат или во земјите на одредиште. Така, при ова патување се вршат мноштво на кривични дела и од страната на мигрантите но и кон нив, виктимизирајќи ги. Мигрантите често се инволвирани во вандализам, кражби, тешки телесни повреди и насилства од една страна и криумчарење и трговија со луѓе како посериозни кривични дела од друга. Но кога станува збор за последните, многу почесто се во улогата на жртви.

Многу бегалци кои влегоа во земјава незаконски, стануваат жртви на шверцери, но и жртви на кривични дела од омраза. Хелсиншкиот комитет има регистрирано повеќе од 30 инциденти на разбојништва и разбојнички кражби.

Разбојничките кражби имаат слични карактеристики, односно на жртвите или им се нуди лажан превоз или се пресретнуваат, по што сторителите им се закануваат или ги измамуваат, ги напаѓаат со ладно оружје (но понекогаш огнено оружје, како и електрично палки) ги повредуваат и ограбуваат.²

Во пракса, границите помеѓу шверцот и трговијата со луѓе честопати се замаглуваат, главно заради тоа што врз нивно јавување влијаат истите политички и социоекономски фактори. Исто така, особено во Македонија, многу испитаници кои работеа директно со мигранти пријавија многу сомнителни случаи на трговија со луѓе меѓу мигрантите, но бидејќи повеќето од засегнатите лица ја напуштија земјата набргу по откривањето, а одговорните од првите редови се фокусираа на уредната регистрација и транзит на мигрантите, а не на нивните личните приказни - како и недоволно обучени за брзо забележување на индикаторите - ваквите потенцијални индикации за трговија и експлоатација остануваат неоткриени. Одговорните лица кои први доаѓаат во контакт со мигрантите претпочитаат да обрнат внимание на повеќе „видливи“ ранливости, како што се деца кои патуваат сами, бремени жени, лица кои имаат потреба од медицинска помош и стари лица одошто на нивната виктимизација во сериозни криминалитети³.

Според Triandafyllidou и Maroukis⁴ има три начини да криумчарените мигранти станат подложни на експлоатација или понатамошно тргување:

1. Кога се експлоатирани или кога е тргувано со нив во земјата на дестинација, затоа што од нив се бара да ја платат повторно цената за нивното „патување“
2. Кога стануваат жртви на трговија со луѓе заради сексуална експлоатација, принудна работа, или шверцување на дрога во транзит, и тоа најчесто од криумчарите кои стануваат трговци со луѓе,
3. Кога самите мигранти имаат тешкотии за да ги изнајдат средствата за да ја покријат цената на патувањето, што ги прави особено ранливи на понатамошна експлоатација со која би го покриле трошокот.

Според студијата на ИОМ и УНИЦЕФ од 2017 година⁵, некои специфични фактори ги прават децата и младите поакутно ранливи на трговија и експлоатација, вклучително и: патувања сами; имаат пониско ниво на образование; и колку долго патуваат (колку подолго патуваат, толку е поголема

² Refugee rights: National and international standards versus the situation on the ground - Helsinki Committee for Human Rights, 2017

³ Florin R., Healy, C., Trafficking along migration routes to Europe, bringing the gap between migration, asylum and anti-trafficking, International Centre for Migration Policy Development, EU, 2018, pg.16

⁴ Triandafyllidou, A., & Maroukis, T., Migrant smuggling: Irregular migration from Asia and Africa to Europe. UK: Palgrave Macmillian, 2012.

⁵ Forin R., Healy, C., Trafficking along migration routes to Europe, bringing the gap between migration, asylum and anti-trafficking, International Centre for Migration Policy Development, EU, 2018, pg.17

веројатноста да страдаат од експлоатација). Долгот се смета за еден од клучните индикатори за трговија и експлоатација. Изнудување на дополнителни средства, заканите за останатите членови на семејствата... се многу вообичаени начини за препознавање на насочници за сторено кривично дело криумчарење што лесно може да бидат и знаци за трговија со луѓе. Во многу случаи, постои и сексуално и психичко вознемирување од страна на шверцери или други членови на групата, особено на жени и придружувани деца.

Токму затоа што се работи за сериозни кривични дела, каде што неколкукратно се кршат човековите слобода и права, истите изискуваат перманентно проучување со цел нивно понатамошно превенирање. Ваквите кривично – правни импликации засемаат размери поголеми од територијата на нашата држава, затоа и борбата против нив треба да биде темелита и интернационална.

2. Статистичка анализа за најтешките кривични дела вршени кон мигрантите

Непосредно по појавата на мигрантската криза, почнаа да испливуваат проблемите кои се надоврза како сосем логичен тек на настаните, особено затворањето на Балканската рута во март 2016. Во 2016 година, 127358 лица беа спречени во обидите за илегално преминување на нашата граница. Регистрирани се 108 случаи на обид за шверц на 1961 мигранти. Преземени се мерки на гонење против 123 сторители на 80 кривични дела криумчарење мигранти⁶. 19 од нив се странски државјани. Повеќето мигранти со потекло од Авганистан, а потоа следат лица со потекло од Пакистан и Сирија. Според податоците на Основниот суд Скопје 1, Скопје, во 2016 година биле завршени 83 предмети и осудени се 99 лица, од кои 96 машки и 3 жени. Во 2016 година, беа забележани 121 потенцијални жртви на трговија со луѓе меѓу нередовни мигранти - вклучувајќи и 44 деца⁷.

2017 година носи пад на статистиките во оваа област. Забележани се 4129 лица кои претендирале нелегален влез во државата. За 2017 година нема официјален доказ за кривична постапка за кривично дело трговија со луѓе. Статистиката покажува дека откриените случаи на обид за криумчарење мигранти имаат тренд на опаѓање и постигнати се позитивни резултати во борбата против организирана криминална група, која е дел од меѓународна криминална мрежа, предводена од странски мигранти од Блискиот исток. Во 2017 година се откриени 19 случаи во обид за криумчарење 212 мигранти, а 36 сторители се обвинети за 13 кривични дела „Криумчарење мигранти“. Во однос

⁶ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи 2018, 2019, URL= https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/Godisen%20izvestaj%202018.pdf (Accessed 10 June 2020)

⁷ Трговија со луѓе и криумчарење мигранти во Северна Македонија - извештај, Македонско здружение на млади правници, Скопје, 2019, стр.40

на сторителите, 88% се македонски државјани (претежно од скопски регион и околните села села, како и од велешкиот и гевгелискиот регион), а останатите се странски државјани. Во 2017 година, институциите идентификувале 97 потенцијални жртви на трговија со луѓе, од кои 75 се мигранти.⁸ 46 од нив биле возрасни машки лица, 9 се жени а 20 се деца⁹.

Што се однесува за 2018 година, забележливо е зголемување на статистиките за обид за влез, а и за сторени кривични дела поврзани со мигрантите, за разлика од 2017. 16895 лица се обиделе да влезат нелегално во државата. Исто како и во 2017 година, не се регистрирани кривични дела трговија со луѓе во 2018 година. Во 2018 год. Националната единица за борба против шверц со миграција и трговија со луѓе започна да работи како одговор на настанатите проблеми и тенденција за поефикасно справување со шверцот на мигрантите. Во 2018 година, откриените случаи се зголемени за 200%. Откриени се 58 обиди за криумчарење 891 мигранти. Преземени се мерки за кривично гонење против 62 лица за 44 кривични дела. 85,5% се Македонци, останатите 5 се бугарски државјани, 3 се авганистански државјани и еден е пакистански државјанин. Сузбиени се три организирани криминални групи: четворичлена група која го користела „зелениот појас“ од Грција кон Македонија, втора група сочинета од двајца македонски државјани и непознат грчки државјанин кои превезуваат мигранти од Грција преку кумановско-липковскиот регион кон Србија, и деветчлена група, како дел од меѓународна организирана мрежа, вклучена во операција без визи за Соединетите држави и Канада.¹⁰

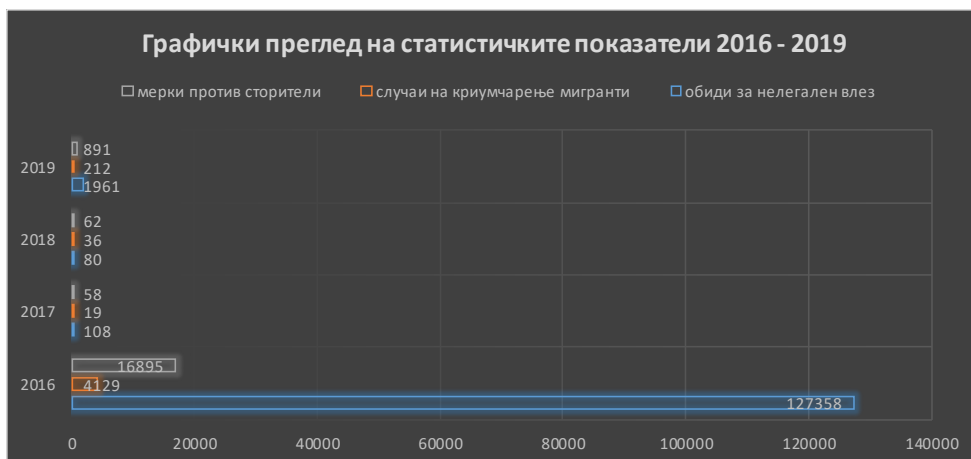
Регистрирани кривични дела давање услуги при преминување на територијата на државата од страна на локални криминални групи и лица лани забележале позитивен тренд на пораст за 11,4% во однос на 2018 година. Имено, во 2019 година 24601 лице се обиделе по нелегален пат да ја поминат границата, а се и 81 случај на криумчарење мигранти, за кои преземени се мерки на гонење против 96 лица за сторени 49 кривични дела „криумчарење мигранти“, 89,6% од сторителите се македонски државјани, а останатите се тројца косовски државјанин, пакистански и еден индиски, непалски, турски и бугарски државјанин. Покрај трендот на пораст, од друга страна пак постигнати

⁸ Годишен извештај на Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција за 2017, Скопје 2018, URL = <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD-%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%BD%D0%B0-%D0%9D%D0%9A-%D0%B7%D0%B0-%D0%A2%D0%9B-%D0%B7%D0%B0-2017.pdf> (Accessed 5 June, 2020)

⁹ Трговија со луѓе и криумчарење мигранти во Северна Македонија - извештај, Македонско здружение на млади правници, Скопје, 2019, стр.40

¹⁰ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи 2018, 2019, URL= https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload//Godisen%20izvestaj%202018.pdf (Accessed 3 May 2020)

се значајни резултати во областа на криумчарење мигранти, т.е. сузбиени се четири организирани криминални групи во кои учествувале 43 припадници. Две од групите, една составена од 21-член, а една од 14 члена, работеле национално и биле инволвирани во шверцување мигранти кои потекнуваат од земјите на Блискиот исток, од територија на Грција, преку територијата на Македонија кон Србија, и од таму до земјите на ЕУ. Другите две криминални групи, составени од помал број членови (петчлена и тричлена криминална група) биле откриени при криумчарење мигранти¹¹. Така, спречен е шверц на 1.529 мигранти, чиј број исто така има позитивен нагорен тренд од 71,6% во однос на лани. Според структурата, 43,5% од шверцуваните мигранти се од Пакистан, а во првите три земји се мигранти од Авганистан со 28,2% и мигранти од Бангладеш со 14,3%.

Во првите три недели од јануари 2020 година, вкупно 1.365 мигранти влегоа во земјава нелегално. Поради затворањето на границите по влегувањето во сила на владините мерки и решенија за борба и спречување на епидемијата на коронавирусот „КОВИД 19“, беше очигледен падот на бројот на обиди за илегален премин на границите кон нашата земја. Така, за месеците март, април и мај годинава биле откриени 3047 мигранти, што е двојно помалку од истиот период лани. За периодот од почетокот на јуни, во првите 10 дена сторени се четири кривични дела за криумчарење мигранти, во кои биле откриени 186 илегални мигранти, биле откриени и фатени 878 нелегални мигранти, што е пак двојно повеќе од истиот период лани, а од овој број - 680 илегални мигранти биле откриени и фатени од полициските службеници од Полициската станица

¹¹ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи 2019, 2020, URL= https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/%D0%9E%D0%9A%D0%A0%D0%90/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%202019.pdf (Accessed 3 May 2020)

за гранична контрола „Богородица“. Во врска со кривичните дела, заменик министерката за внатрешни работи Славјанка Петровска, во својата изјава за медиумите потенцираше дека се забележуваат одлични резултати, во борбата за сузбивање на криумчарењето мигранти¹².

Некои од извршителите, членови на организираната група, се полициски службеници, кои покрај интернет апликациите им даваат на групата координати за позицијата на полициските патроли¹³. Кога станува збор за профилирање на жртви на нелегален шверц или трговија, можеме да заклучиме дека најголем број нив, во периодот 2016-2020 година потекнуваат од Авганистан, Пакистан, Сирија, Ирак, Иран и Мароко. Други нередовни мигранти кои се пријавени во голем број од други земји, скоро без исклучок потекнуваат од Азија и Африка. Затворањето на границата долж балканската рута значеше дека голем број жени со деца и непридружувани деца се заглавени во држави по должината на трасата. На денот на затворањето на границите, на територијата на Македонија во прифатните-транзитни центри и во нивна непосредна близина имало вкупно 1.024 бегалци. Речиси сите беа изложени на голем ризик да станат жртви на криумчарење мигранти, а многу од нив имаа повеќе фактори на ризик за да станат жртви на трговија со луѓе.

3. Начини и рути за вршење на кривичните дела криумчарење мигранти и трговија со луѓе

Криумчарените мигранти и шверцерите ги избегнуваат државни контролни граници, регулативи за миграција и барања за визи најчесто користејќи ги двата главните начини:

- a. избегнување на обележани гранични премини; или
- b. измама на претставниците на граничните контроли.

Избегнување на обележани гранични премини се прави кога шверцуваните мигранти се кријат во возила кои патуваат во легалниот граничен сообраќај. Мигрантите се пронајдени скриени и во седишта за автомобили и во гумите од камиони. Исто така, шверцерите превезуваат мигранти и пеш долж „зелената граница“ меѓу Македонија и Грција.

Измата на граничните службеници се прави најчесто со употреба на лажни документи (со замена на сликата во пасош или замена на неколку страници од истата) - злоупотреба на туристички или други визи, лажни марки, со користење украдени пасоши и нецелосни визи итн.

Откако ќе ја поминат границата, шверцуваните мигранти можат да бидат придружувани во безбедна куќа или на друго место на состаноци каде што

¹² <https://www.pravdiko.mk/dvojno-e-namalen-brojot-na-ilegalni-migranti-koi-se-obidele-da-vlezat-vo-nashata-zemja/> (последно пристапено: 15.07.2020)

¹³ <https://www.slobodnaevropa.mk/a/29772560.html> (последно пристапено: 12.07.2020)

чекаат пред да бидат однесени во следниот дел од своето патување.¹⁴

Употребата на нелегален шверц станува норма наместо исклучок, кога режимите за привремена миграција ограничуваат одредени лица да ја преминуваат границата на легален и безбеден начин¹⁵. Во периодот на отворените граници, главната транзитна рута за мигрантите и бегалците минува низ Македонија како една од главните транзитни територии. Бегалци и мигранти влегуваа во прифатниот и транзитниот центар Винојуг, Гевгелија, кој се наоѓаше до границата со Грција. После регистрацијата и краткиот престој во центарот, бегалците се упатуваа кон транзитниот центар Табановце, од каде ја преминуваа границата со Србија кај селото Миратовац. Во повеќето случаи, бегалците и мигрантите од таму се упатуваа кон селото Хоргош во северо-источна Србија, од каде ја минуваат границата со Унгарија, а во помал број случаи со Хрватска. Мигрантите на кои им било дозволено да влезат во земјата на граничниот премин Идомени (Грција) / Гевгелија (Македонија), го добиваат својот документ за регистрација во прифатниот центар во Гевгелија. Од Гевгелија, мигрантите претежно го продолжуваат транзитот директно кон македонско-српската граница кај прифатниот центар Табановце. Патуваат со автобус, воз или такси и мора да плаќаат за своето патување. Некои од мигрантите беа принудени да пешачат неколку километри од Табановце до Миратовац, транзитниот камп на српската страна на границата, по патека со калливи пресеци и две струи без мостови¹⁶.

По затворањето на границата долж Балканската рута, шверцерите бргу ги обновуваа рутите за шверц на мигранти во регионот. Значаен дел од миграциските текови беа насочени преку Албанија и Босна и Херцеговина кон Хрватска, како и од Бугарија, преку Србија кон Хрватска. Меѓутоа, поради географската локација на Македонија, и покрај засилените мерки за контрола на границата со Грција, некои мигранти продолжија нередовно да транзитираат низ територијата на Република Македонија, главно организирани од криминални групи вклучени во шверц на мигранти. Најчестите рути за криумчарење мигранти од Грција кон Македонија минуваат во близина на селото Моин, западно од реката Вардар, како и селата Стојаково и Селемли источно од реката Вардар. Граничниот премин Богородица се користи за криумчарење мигранти во патнички и товарни возила, а има и случаи на криумчарење мигранти во патнички и товарни возови на граничниот премин Гевгелија. За нелегални премини на мигранти, шверцерите

¹⁴ Калач, Ј., Кривично – правен аспект на криумчарењето мигранти во Република Македонија, 2016, достапно на <https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2016/08/kriumcarenje-migranti.pdf>

¹⁵ Carling, J., Gallagher, AT, RMMS Discussion paper no. 2: Above the definitions, Global Migration and the Nexus of Smuggling - Smuggling, Regional Secretariat for Mixed Migration, Nairobi, 2015, p.3

¹⁶ The Balkan Migrant Crisis An Introduction, Transit Countries Migrant Analysis Project, Start Network. ACAPS, MapAction, 2015, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/46801>

ја користат и планината Беласица, од каде мигрантите се превезуваат во областа Дојран. Поради зголемените безбедносни мерки на зелената граница, постои тренд на зголемени обиди за криумчарење мигранти преку службени гранични премини со употреба на патнички или товарни возила.

Во текот на 2016 година, транзитните центри во Винојуг, Гевгелија (ТЦ Винојуг) и Табановце, Куманово (ТЦ Табановце) спонтано беа преименувани во „прифатно-транзитни центри“ (ПТЦ), без официјална одлука, но истото беше евидентно во писмената преписка помеѓу институциите. Во 2018 година тие продолжија да функционираат според претходно воспоставените принципи. Споредено со 2017 година, како што споменавме и погоре, оваа година се карактеризира со зголемен прилив на нерегулирани мигранти и бегалци кои се обидуваат да стигнат до својата посакувана дестинација преку преминување на границата нелегално и преку шверцерски рути¹⁷. Оваа година беше забележана промена на трасата и употребата на нови правци за нелегални премини - преку користење на Јадранската рута исто така споменета погоре. Зголемените патроли ги натераа мигрантите да ја променат трасата за нелегален влез и се движеа низ Струмица, Радовиш, Свети Николе.

За нелегални премини на границата меѓу Македонија и Србија, најчестите рути на илегална миграција и криумчарење мигранти минуваат низ регионот на општина Липково - зелена граница кај селото Лојане, кон селото Миратовач во Србија, како и областа околу селото Табановце, општина Куманово¹⁸. Исто така, зголемени се обидите за илегални премини на северната граница со Србија, заради безвизниот режим што Србија го воведо за државјаните од Иран и Индија - мигрантите пристигнуваа во Белград со авион од Истанбул или Иран, а потоа шверцерите ги транспортираат во Прешево, Бујановац и Миратовица, од каде ги земаат шверцерите од Македонија. Шверцерите им ги одземаат личните документи и се организирале за да ги пренесат во селото Лојане. Оттаму добиваат насоки за понатамошно патување во Гевгелија, а потоа и во Грција. Дел од мигрантите се организирани да бидат одведени во Гевгелија, а за некои се купуваат автобуски билети за Струмица и Гевгелија. Србија ја укина ваквата визната либерализација, па од средината на октомври до декември 2018 година - има пад кај овие групи на мигранти. Мигрантите кои ја користат оваа рута се откриваат во близина на реката Табановска, патот Миратовачки, како и околината Куманово и Скопје.

2019 година и зголемените статистики донесоа нов страв од повторување на сценарио од 2015 година. На почетокот на годината се случила некои полициски акции поврзани со криумчарење мигранти. Една криминална група, со 14 члена, организираше шверц на 400 мигранти, со потекло од Авганистан,

¹⁷ Податоци добиено од месечни извештаи на Црвен Крст - Македонија

¹⁸ Cvejic, S., Kitanov, S., MAPRING OF CRIME MIGRANTS IN THE REGION OF FORGOTTEN BALKAN, International Organization for Migration-IOM, 2017.

Пакистан, Ирак, Бангладеш и други земји на Средниот и Блискиот исток, кои претходно престојувале на територијата на Република Грција, вклучувајќи и деца, во периодот од март 2019 година до октомври 2019 година, стекнувајќи значителна противправна имотна корист од околу 150.000 до 200.000 евра. Откако мигрантите на територијата на Република Македонија биле префрлени нелегално од територијата на Република Грција, преку таканаречената „Зелена граница“ во околината на Гевгелија и Дојран, со помош на водичи биле однесени на претходно утврдени и договорени локации. Од овие локации, членовите на групата ги прифатиле мигрантите со патнички и товарни возила и ги транспортирале на локации во близина на селата Марвинци, селото Форка, Богданци, Удово и Демир Капија. Оттаму, мигрантите биле прифатени и транспортирани на претходно договорените локации на автопатот Куманово - „Табановце“, од каде што биле прифатени од други лица - нивни криминални соработници и однесени во кумановските села Ваксинце и Лојане, каде беа привремено сместени и засолништа во зградите. и помошници на криминалната група и потоа шверцувале преку северната граница кон земјите од ЕУ. Соработник во групата на организиран криминал бил и полициски службеник, кои давал известувања за можно распоредување на полициски патроли, проверки или заплени¹⁹. Повеќето од детектираните случаи на нерегуларна миграција на јужната граница се регистрирани на подрачјето на Богородица, кој сè уште останува најчесто користен коридор. Понатаму, со оглед на зголемените мерки за набудување на границите меѓу Северна Македонија и Грција (и Грција и Албанија), постои ризик неправилните текови да бидат фрагментирани и да продолжат низ југозападниот дел на земјата (регионот Преспа и Охрид)²⁰. Географскиот терен во овој регион е главно планински, со две природни езера (Охрид и Преспа), па се појави стравот од употреба на „сината граница“, водната граница за криминални активности која сама по себе носи несомнена опасност. Според статистиката на Министерството за внатрешни работи, главната рута за криумчарење мигранти е Коридорот 10: Гевгелија-Велес-Скопје, каде за превоз на мигрантите се користат патишта во Куманово, Струмица и штипскиот регион, односно делот од Гевгелија и Дојран до Куманово, до границата со Србија. Се користи и патот Валандово-Струмица, Струмица-Радовиш и Штип-Свети Николе, како дел од трасата за превоз на мигрантите кон Куманово и Скопје²¹.

¹⁹ <https://mvr.gov.mk/vest/10204> (Accessed 17.07.2020)

²⁰ REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA EU for improved border and migration management capabilities in North Macedonia, INSTRUMENT FOR PRE-ACCESSION ASSISTANCE (IPA II) 2014-2020, Action Document (North Macedonia) IPA II – 2020, pg.4

²¹ Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи 2019, 2020, достапен на https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/%D0%9E%D0%9A%D0%A0%D0%90/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%202019.pdf

И оваа година потврди користење на веќе разработените рути. Во февруари 2020 во камион запрен за време на рутинската проверка во близина Валандово, беа пронајдени 53 мигранти за кои се претпоставува дека се жртви на трговија со луѓе. Возачот идентификуван како 43-годишен македонец, требаше да биде товарен за сторено кривично дело за трговија со луѓе. 37 од мигрантите пронајдени во возилото потекнувале од Авганистан, 12 биле Пакистанци, двајца Индијци, еден Ирачки државјанин и еден Египќанец²². Значи, можеме да заклучиме дека балканската рута останува популарна. Мигрантите од случајов се пренесени во центрите во Скопје и профатно транзитниот центар во Гевгелија. За нив се верува дека нелегално влегле во Македонија од Грција и се очекува да бидат депортирани таму. Исто така, пред неколку месеци беа покренати и обвиненија во друг случај против Германец и Италијанка, осомничена за шверцување мигранти. Тие, наводно, се обиделе да прошверцуваат тројца мажи во земјата од Грција овој месец во автомобил со германски регистарски таблички²³. Во друг случај, 36 мигранти кои влегле нелегално од соседна Грција, биле пронајдени во камион за време на рутинска проверка. Полициските службеници, наводно, го запреле камионот во близина на јужниот град Струмица претходниот ден. Од триесетината лица во возилото вклучиле 21 Сиријци, девет Авганистанци, тројца Пакистанци, двајца Ирачани и едно лице од Камерун. Последните месеци се детектирани и мноштво на случаи како последица од претходно сторена сообраќајна незгода во која е вклучено и возилото со кое се пренесувале мигрантите на прво место.

4. Краток приказ на правната и институционалната рамка за борба против

Жртвите на овие тешки кривични дела мора да бидат, пред се, идентификувани и заштитени од надлежните државни органи. Државите исто така имаат обврска да обезбедат жртвите да добијат правно застапување, правна помош и пристап до специфични механизми за заштита на сведоци во согласност со домашното законодавство. Македонија како потписник на мноштво на документи кои ги штитат правата на мигрантите и на жртвите во вакви кривични дела, ја одразуваат обврската на државата да обезбеди соодветна заштита на жртвите од трговија со луѓе и шверцувани мигранти. Па така, во државата започна процесот на хармонизација на националното законодавство со цел да се усогласи со меѓународните стандарди во предметната област. Меѓу поважните закони кои содржат одредби кои ја регулираат материјата се секако Кривичен законик, Закон за кривична постапка, Закон за странци и Закон за меѓународна и привремена заштита.

²² <https://www.infomigrants.net/en/post/22774/north-macedonia-police-find-53-migrants-crammed-into-a-truck>

²³ <https://www.vaticannews.va/en/world/news/2020-01/north-macedonia-migrants-traffickers.html>

Со Кривичниот законик се врши инкриминација на односните криминалитети -трговијата со луѓе, криумчарењето мигранти, организирањето група и поттикнување трговија со луѓе и криумчарење мигранти и трговија со деца. Што се однесува до статусот на жртви на криумчарење мигранти, во отсуство на прецизно дефиниран правен статус, овие лица во согласност со одредбите на Законот за странци имаат статус на странци кои престојуваат на територијата илегално на Република Македонија заради нелегален влез.

Заштитата и рехабилитацијата на жртвите од трговија е координирана од Кабинетот на Националниот механизам за упатување, во рамките на Министерството за труд и социјална политика, во соработка со Центрите за социјална работа и невладините организации. Со член 120 и 121 од Законот за странци, се уредува статусот на жртвите на трговија со луѓе, а членот 121 гарантира период на размислување и закрепнување што може да трае до два месеци, со пристап до заштита, помош и закрепнување. Во овој период, жртвата треба да одлучи или да соработува во текот на овој период со надлежните органи вклучени во откривање на сторителите или да се врати во нивната земја на потекло или легален престој. Овој период може да се одложи кога жртвите се малолетни. За жртвите на трговија со луѓе и за придружувани малолетни лица може да се одлучи за привремен престој до една година, а овој период може да трае подолго доколку е потребно²⁴

Владата на Република Македонија во 2001 година донесе одлука за формирање на Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција со меѓуинституционален состав, и брои членови на Министерството за внатрешни работи, Министерството за труд и социјална политика, Министерството за образование и наука, Министерството за здравство, Министерството за надворешни работи, Министерството за правда, јавното обвинителство и судството. Обврски на комисијата се да ја следи и анализира состојбата со трговијата со луѓе и илегалната миграција, да ги координира активностите на надлежните институции и да соработува со меѓународни и невладини организации вклучени во решавањето на проблемите во областа на трговијата со луѓе. Во рамките на комисијата, функционира и Секретаријат, а и Подгрупа за борба против трговијата со деца. Во 2013 година, Комисијата формираше вкупно шест локални комисии за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, кои опфаќаат општини Тетово, Битола, Штип, Прилеп, Велес и Гевгелија²⁵.

Националниот механизам за упатување жртви од трговија со луѓе започна да функционира во 2005 година со цел обезбедување соодветна идентификација, помош и заштита на жртвите од трговија со луѓе, засновано на меѓународни стандарди. Клучна оперативна улога во откривањето и борбата против овие

²⁴ Закон за странци, Службен весник на Република Македонија 97 од 28.02.2018

²⁵ Подетално на <http://lastrada.org.mk/institucionalna-ramka/> (последно пртапено на 23,06.2020)

кривични дела им Министерството за внатрешни работи и Одделот за гранични работи и миграција²⁶. Во овој сектор постои Мобилна единица за сузбивање на прекуграничниот криминал и компензаторните мерки, чија надлежност вклучува покривање на територијата на Македонија со мобилни тимови на граничната линија. Надлежно тело за гонење на сторители на криумчарење мигранти и трговија со луѓе е Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција²⁷.

Во 2018 година е склучен меморандум за соработка помеѓу Министерството за внатрешни работи и Основното јавно обвинителство на Република Северна и формирана е Националната единица за борба против трговија со луѓе и илегална миграција²⁸. Пет мобилни тимови работат во Скопје, Куманово, Гевгелија, Битола и Тетово со надлежност за идентификација на ранливите и потенцијалните категории на лица, жртви на трговија со луѓе, во кои учествуваат претставници од МВР, МТСП и граѓанското општество. Усвоени се Националната стратегија¹ и Националниот акционен план за борба против трговија со луѓе и илегална миграција за периодот 2017-2020 година. Владата на Република Македонија е посветена на успешно спроведување на стратешките цели и активности. Целта на стратегијата е да се приближи земјата до меѓународните стандарди, да се поттикне зголемено разбирање на новите трендови и тенденции во оваа област ширум светот, како и подобрување на механизмите за координација за справување со оваа појава. Со новата национална стратегија и националниот акционен план како идентификувани се приоритетни цели: подобрена и зголемена координација и соработка помеѓу клучните актери и усогласување на националните политики, подобрена ефикасност и ефективност во спроведувањето на планираните стратешки цели и усогласување со новите политики на Европската унија во врска со нелегалната миграција.

Спречувањето на шверцот со мигранти и трговија со луѓе имаше значајно место во Акциониот план 3-6-9 на Владата на Република Македонија²⁹. Според него Владата ќе започне преговори со Европската комисија за статутарниот договор за европската служба за гранична и крајбрежна стража (ФРОНТЕКС), како и формирање на специјална единица за борба против трговијата со луѓе и криумчарење мигранти, која како што наведовме е формирана во 2018 година.

Заклучок:

Препораките и заклучоците од анализата, накратко, можат да бидат ставени во форма на посочување на добрите и лошите практики на Македонија во снаоѓање со криминалот кој се појави како последица од протокот на мигранти.

²⁶ <https://mvr.gov.mk/profilepage/sektor-za-granichni-raboti-i-migracii>

²⁷ <http://jorm.gov.mk/en/basic-public-prosecutors-office-for-prosecuting-organised-crime-and-corruption/>

²⁸ <http://nacionalnakomisija.gov.mk/mk/>

²⁹ <https://vlada.mk/plan-3-6-9>

Од почетокот на мигрантската криза, Македонија вложува значителни напори да ги исполни минималните стандарди за елиминација на сите видови на кривични дела што може да се направат кај мигрантите и сите видови кршења на нивните човекови права кои можеше и се случија патем. Кривичниот законик е изменет со клаузула за не казнување на жртвите од трговија со луѓе. Зголемените се ресурсите за заштита на жртвите. Владата потпиша договор за соработка со соседните земји Косово, Црна Гора и Србија за прашања поврзани со трговијата со луѓе, а формира и истражни тимови со соседите по тој редослед. На секој начин, забележани се поголеми напори во однос на претходниот период за одржување позитивни резултати во справувањето со оваа криза.

Сепак, забележително е дека Македонија не ги исполнува во целост минималните стандарди за елиминација на трговијата со луѓе, иако вложува значителни напори за тоа. Најпрво, воопшто и да немаме регистрирани случаи на трговија со луѓе од редовите на мигрантите, за кои несомнено имаме некакви сознанија дека се случува. Секој случај се сведува на негово потпишување како криумчарење на мигранти, што ги одведува во понеповолна положба жртвите и нивните права. Корупцијата и соучеството на службите во вршењето на кривични дела се значајни грижи во однос на ова прашање. Постои работна група против трговијата со луѓе, но работната група се фокусираше главно на шверцување мигранти, а не на трговија со луѓе. Одговорниците во првите редови се фокусирани на уредната регистрација и транзит на мигрантите, а не на нивните лични приказни и дали всушност некој од овие мигранти е претходно експлоатиран. Тие не се доволно обучени за брзо забележување на индикаторите. Полицијата ги идентификува претпоставените жртви на трговија со мигранти само како несакан ефект на операциите против шверцот. Исто така, судиите сè уште издаваат слаби казни за случаи на трговија со луѓе што се случуваат во земјата, под минималната казна утврдена за кривичното дело трговија со луѓе. Друг проблем е што владата не доделуваше грантови на невладини организации за работа против трговија со луѓе четири последователни години, и покрај тоа што можеби и најмногу се потпираше на нивната поддршка. Ова се некои од точките на кои треба да работиме што поскоро, а сите напори што се прават во изминатиот период треба да се зајакнат за да се добијат позитивни резултати.

Библиографија:

1. Brunovkis A., Surtees, R., Identifying trafficked migrants and refugees along the Balkan route. Exploring the boundaries of exploitation, vulnerability and risk, Crime, Law and Social Change volume 72
2. Carling, J., Gallagher, AT, RMMS Discussion paper no. 2: Above the definitions, Global Migration and the Nexus of Smuggling - Smuggling, Regional Secretariat for Mixed Migration, Nairobi, 2015

3. Cvejic, S., Kitanov, S., Mapping of Crime Migrants in The Region of Forgotten Balkan, International Organization for Migration-IOM, 2017.
4. Florin R., Healy, C., Trafficking along migration routes to Europe, bringing the gap between migration, asylum and anti-trafficking, International Centre for Migration Policy Development, EU, 2018
5. Refugee rights: National and international standards versus the situation on the ground - Helsinki Committee for Human Rights, 2017
6. Republic of North Macedonia EU for improved border and migration management capabilities in North Macedonia, instrument for pre-accession assistance (IPA II) 2014-2020, Action Document (North Macedonia) IPA II – 2020, pg.4
7. The Balkan Migrant Crisis an Introduction, Transit Countries Migrant Analysis Project, Start Network. ACAPS, MapAction, 2015, <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/46801>
8. Triandafyllidou, A., & Maroukis, T., Migrant smuggling: Irregular migration from Asia and Africa to Europe. UK: Palgrave Macmillian, 2012.
9. Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи 2018, 2019, достапен на https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload//Godisen%20izvestaj%202018.pdf
10. Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи 2018, 2019, достапен на https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload//Godisen%20izvestaj%202018.pdf
11. Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи 2019, 2020, достапен на https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/%D0%9E%D0%9A%D0%A0%D0%90/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%202019.pdf
12. Годишен извештај на Министерството за внатрешни работи 2019, 2020, достапен на https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/%D0%9E%D0%9A%D0%A0%D0%90/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%202019.pdf
13. Годишен извештај на Националната комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција за 2017, Скопје 2018, <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/%D0%93%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%88%D0%B5%D0%BD-%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%BD%D0%B0-%D0%9D%D0%9A-%D0%B7%D0%B0-%D0%A2%D0%9B-%D0%B7%D0%B0-2017.pdf>
14. Закон за странци, Службен весник на Република Македонија 97 од 28.02.2018

15. Калач, Ј., Кривично – правен аспект на криумчарењето мигранти во Република Македонија, 2016
16. Трговија со луѓе и криумчарење мигранти во Северна Македонија - извештај, Македонско здружение на млади правници, Скопје, 2019

<http://jorm.gov.mk/en/basic-public-prosecutors-office-for-prosecuting-organised-crime-and-corruption/>

<http://nacionalnakomisija.gov.mk/mk/>

<http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/Nacionalna-strategija-i-akciski-plan-za-borba-protiv-trgovija-so-lugje.pdf>

<https://mvr.gov.mk/profilepage/sektor-za-granichni-raboti-i-migracii>

<https://mvr.gov.mk/vest/10204> (Последно пристапено на 17.07.2020)

<https://vlada.mk/sites/default/files/programa/2017-2020/Plan%203-6-9%20MKD.pdf>

<http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/Nacionalna-strategija-i-akciski-plan-za-borba-protiv-trgovija-so-lugje.pdf>

<https://vlada.mk/sites/default/files/programa/2017-2020/Plan%203-6-9%20MKD.pdf>

<https://www.infomigrants.net/en/post/22774/north-macedonia-police-find-53-migrants-crammed-into-a-truck>

<https://www.pravdiko.mk/dvojno-e-namalen-brojot-na-ilegalni-migranti-koi-se-obidele-da-vlezat-vo-nashata-zemja/> (последно пристапено: 15.07.2020)

<https://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2016/08/kriumcarenje-migranti.pdf>

<https://www.slobodnaevropa.mk/a/29772560.html> (последно пристапено: 12.07.2020)

<https://www.vaticannews.va/en/world/news/2020-01/north-macedonia-migrants-traffickers.html>

<http://lastrada.org.mk/institucionalna-ramka/> (последно пристапено на 23.06.2020)

<https://vlada.mk/plan-3-6-9> (последно пристапено на 05.07.2020)